

Opinió

Llegiu a la secció de Debat l'article de Maria Àngels Viladot sobre la dona i la ciència

Societat

DIA INTERNACIONAL DE LES DONES I LES NENES INVESTIGADORES

“La ciència no hi perdrà perquè hi hagi més dones, només hi pot guanyar”

Les investigadores demanen programes i mentoria per augmentar el lideratge femení

LARA BONILLA
BARCELONA

El Barcelona Institute of Science and Technology (BIST), integrat per set dels centres de recerca catalans més importants, compta amb un 41% de dones en posicions d'investigador sènior però només un 15% són líders de grup. Per fomentar el lideratge de les científiques, el BIST engegarà un programa de beques per a investigadores amb fills. Dues d'aquestes líders de grup són Mónica H. Pérez-Temprano, de l'Institut Català d'Investigació Química (ICIQ), i Maria García-Parajo, de l'Institut de Ciències Fotòniques (ICFO). Amb elles, conversem sobre dona i ciència amb motiu del Dia Internacional de les Dones i les Nenes en la Ciència.

Dones investigadores

Maria García-Parajo: Quan vaig estudiar enginyeria electrònica, en la promoció 1979-1985, érem dues noies d'entre 70 alumnes.

Mónica H. Pérez-Temprano: A química, en canvi, a la promoció 2000-2005 hi havia majoria de noies. La divergència comença en el doctorat.

M.G.P.: Es comença amb un percentatge relativament alt de dones segons les carreres –en algunes, com biologia o química, el percentatge és del 50%– però va canviant al llarg de la carrera. A nivell de doctorat es nota un decreixement, quan comences el postdoctorat hi ha un descens més gran, i quan l'acabes, cau en picat. I només un 10%-15% de dones lideren grups d'investigació. Això no ha canviat al llarg dels anys i es deu a un cúmul de factors.

Educació

M.G.P.: Un és l'educació. Ens han educat i ens continuen educant de manera terrible. Als nens se'ls posa a competir, ja sigui en futbol o en tennis, per ser els millors, i a les nenes se les posa a jugar per compartir. A ells se'ls premia per guanyar, i això infla l'ego. Com s'alimenta l'ego de les nenes? Dient “que guapa i maca que ets”. Això provoca inseguretats i s'arrossega al llarg de la vida. Quan assolixes posicions de lideratge i has de demostrar que ets la millor, el sentiment d'inseguretats i de pensar que no seràs prou bona et frena. O has de fer un esforç extraordinari. He tingut noies plorant al laboratori abans d'una xerrada i després ho fan la mar de bé.

M.H.P.T.: Jo sempre dic al meu grup que si els exigeixo molt és perquè jo encara m'exigeixo més. Si és un èxit, és seu, i si és un fracàs, és meu. I això és una motxilla molt pesant.

Autoconfiança

M.G.P.: En els grups de recerca que he tingut sempre hi ha hagut poques noies. Les noies som més autoexigents perquè dubtem més de nosaltres. Hem de tenir-ho tot controlat i perfecte al 100% i no ens atrevim a dir una paraula fins que no tenim el convenciment absolut. Darrere d'això hi ha un sentiment d'inferioritat. Un exemple: tens un noi i una noia fent un experiment. La majoria d'experiments no funcionen, però mentre que el noi et diu que la configuració no ha funcionat o que el detector era dolent, la noia diu que potser ella no és prou bona o que hi hauria d'haver dedicat més temps. Per això és tan important la mentoria. Jo estic en moltes comissions de selecció de líders de grup d'aquí i de fora. Pots tenir currículums excel·lents tant de nois com de noies, però en el mo-

ment de les entrevistes les noies acostumen a ser molt més mesurades en les respostes al jurat. I els nois, per aquest ego que tenen, són més assertius i demostren més ambició. I quan has de triar, objectivament, el noi fa una millor actuació. Si el comitè, que és majoritàriament masculí, només té en compte això, triarà el noi. Mentre no canviï el sistema, has d'entrenar les noies perquè siguin capaces de competir.

M.H.P.T.: Quan dubtava si presentar-me a la plaça de l'ICIQ perquè pensava que no em farien cas, la meva cap de postdoc als EUA em va dir: “La gent veu el que projectes; si tu no hi creus, els altres no ho faran”. Jo soc la meva pròpia limitació, en el sentit que arriben moments de la carrera en què has de decidir i a vegades no ens atrevim a fer el pas.

M.G.P.: Nosaltres estem funcionant i treballant en un ambient purament masculí, amb regles i patrons masculins, i això ens pot crear conflictes. Les dones som més de compartir, col·laborar i integrar diferents maneres de pensar. Invertim molta energia en el dubte i això ens treu rendiment.

Maternitat

M.G.P.: Pensar que s'ha de triar entre la família i una carrera produeix molta angoixa en les dones. I està magnificat. Òbviament és més difícil i requereix més energia conciliar una carrera tan exigent com la investigació amb tenir una família, però es pot fer. Seran un parell d'anys molt durs, però dos anys no marquen la trajectòria científica ni la carrera d'una persona, sigui home o dona. Que s'han de prendre més compromisos –a mi no m'agrada parlar de sacrificis–? Sí. La meua carrera no s'ha vist influenciada per tenir dos nens. Jo vaig ser mare amb 39 anys. Vaig desaparèixer del laboratori dos mesos, però fins i tot durant una baixa de maternitat de 4 mesos pots mantenir el contacte, les neurones continuen funcionant. Hi ha molts mites, i pot semblar una barbaritat perquè poques dones ho diuen, però després de tres mesos intensius amb un nadó, el que tens ganas és de sortir i fer altres coses.

M.H.P.T.: A mi em genera molta angoixa vital. A mi m'agradaria com-

Minoria
Només el 15% dels grups de recerca estan liderats per dones

Ambient
L'entorn científic es regeix per regles i patrons masculins

Maria García-Parajo Enginyeria electrònica, 55 anys

La vocació científica se li va despertar des de ben petita. Maria García-Parajo és gallega però es va criar a Veneçuela. Un dels seus primers records és anar amb el seu pare a l'Institut Venezolano de Investigaciones Científicas i pensar: “Jo de gran vull ser aquí”. “Amb el meu pare jugàvem molt a les matemàtiques i em va influenciar de forma important”, diu. Volia fer física o enginyeria i al final va triar enginyeria electrònica perquè l'electromagnetisme és el que més la fascinava. Lidera el grup de biofotònica en molècules individuals de l'ICFO. Abans va treballar a l'IBEC i es va doctorar en física electrònica a l'Imperial College de Londres el 1993.



UN CONDUCTOR DROGAT CAUSA UN ACCIDENT

La Guàrdia Urbana va detenir un home begut i drogat que va provocar un accident a la ronda de Dalt, per on circulava contra direcció. El seu vehicle va topiar amb un altre turisme i una moto sense causar ferits greus.

FERIDA CRÍTICA PER UN TRET ACCIDENTAL

Una dona de 37 anys va resultar ferida crítica per un tret accidental mentre ella i la seva parella manipulaven l'arma a casa seva, a Torredembarra. L'home va quedar detingut per tinença il·lícita d'armes.

patibilitzar-ho tot. Soc líder de grup però el meu contracte no és permanent. No trobes mai el moment, sobretot per aquesta sensació d'instabilitat. D'aquí tres anys no sé on seré. I el meu grup encara depèn de mi. No puc desaparèixer, la ciència no espera. Fa deu anys la ciència anava més lenta, però ara no te'n pots desconnectar. S'han de demanar projectes, escriure papers, fer de mentora dels teus estudiants, i és molt difícil desaparèixer. Estem començant a publicar i a anar a congressos. He de parar ara? Però una cosa que vaig tenir clara és que jo seguia en la ciència però que no sacrificava la meua vida personal. M'encanta la ciència, però la meua vida es defineix per més que això. N'és una part fonamental, però jo de gran em veig envoltada de nets.

M.G.P.: El que has de fer és endarrerir-ho. D'aquí tres anys sabràs si tens una posició permanent, i amb 38 anys encara tens temps de tenir fills i fer la teua carrera professional. Les dones no hauríem de decidir entre la vida personal i la professional. No hauria de ser ni una pregunta ni un dubte, perquè en aquest moment ens estem autocastrant.

Discriminació

M.H.P.T.: No m'he sentit discriminada en el sentit que no m'hagin donat alguna cosa pel fet de ser dona, però sí que he sentit que he rebut un tracte i una resposta diferent que un home. A mi m'han qüestionat que marxés als EUA i deixés els meus pares sols, i això no ho diuen als meus com-

panyos. Però no és un problema de la ciència, és de la societat.

M.G.P.: Jo sí que he patit discriminació. Vaig treballar deu anys a l'estranger i vaig sentir-me discriminada per ser dona, estrangera i perquè el meu marit era investigador a la mateixa universitat. El degà em va demanar que canviés la meua àrea d'investigació per no coincidir amb el meu marit. Em va costar molt demostrar la meua vàlua i no vaig aconseguir una posició permanent fins al final.

Mesures

M.G.P.: La mentoria és molt important, començant a l'educació primària i continuant durant tota la carrera perquè les noies tinguin referents a tots els nivells. També es podrien fer cursos específics per millorar les habilitats de les dones, tant per potenciar els punts forts com per treballar els dèbils. I que hi hagi representació femenina en els comitès de selecció, perquè aporten una altra perspectiva. No serà 50-50, perquè això no existeix. Això trigarà. El que sí que es pot fer és incrementar el percentatge de dones amb programes específics. Per exemple, aquí tenim els programes Icrea. Es podria reservar una plaça exclusiva per a dones en què competeixin en igualtat de condicions.

M.H.P.T.: Si hi hagués més dones, els grups serien diferents, les dinàmiques serien diferents i es potenciarrien altres característiques. La ciència no hi perdrà perquè hi hagi més dones, només hi pot guanyar. Som el 50% de la població. —

CÈLIA ATSET



Mónica Pérez-Temprano
Química, 35 anys

Era una estudiant de bones notes a qui li agradava tot, però es va decidir per la carrera de química gràcies a "l'empenta" d'una professora. És per això que destaca que tota la seva carrera ha estat determinada per "mentors fantàstics", des de directors de tesi fins a la directora de postdoc, que li va dir: "Tu pots". "Esclar que m'agrada la ciència, però és una vocació dura. I ara veig que és molt més que voler ser Marie Curie. El que més m'agrada és que pots influir en la vida de la gent que és a prop teu", explica. Va fer la seva estada postdoctoral a la Universitat de Michigan i el 2015 va entrar a l'ICIQ gràcies a un programa per atreure talent jove.



Esther Pomares encapçala el grup d'investigació en diagnòstic genètic de l'Institut de Microcirurgia Ocular de Barcelona (IMO), integrat per sis dones i un home. MARC ROVIRA

Una raresa en la recerca: un equip liderat per científiques

A l'IMO hi treballa un grup format per sis dones i un home

PAULA PAÑO
BARCELONA

Són una raresa en el món de la recerca. L'equip investigador de l'Institut de Microcirurgia Ocular de Barcelona (IMO) està format per sis dones i un home. Són una excepció. Més de la meitat dels alumnes de carreres científiques són dones, però malgrat que les noies són majoria a les aules, encara no ho són en el lideratge de les investigacions. Esther Pomares, Sheila Ruiz, Pilar Méndez i Raquel Ramos són quatre de les membres del equip i van començar a treballar juntes fa menys de dos anys. L'última incorporació al grup ha sigut Víctor Abad, l'únic home de l'equip. Són una rara avis: un grup de recerca encapçalat per dones i amb una mitjana d'edat de 33 anys.

L'equip treballa en el diagnòstic genètic en malalties oculars i en noves vies de detecció i curació. Anteriorment, totes havien treballat en laboratoris d'universitats i hospitals, grans catedrals de la investigació on el sistema, diuen, és més patriarcal. "Normalment els líders de les investigacions en aquestes institucions són homes. I si hi ha un home al capdavant acostuma a triar un equip amb més presència masculina", assegura Esther Pomares, coordinadora de l'equip.

Tot i no haver patit cap discriminació al laboratori pel fet de ser dones, sí que coincideixen en el fet que en l'àmbit de la recerca encara tenen un paper secundari perquè la majoria de les investigacions les lideren homes veterans. "A moltes ens ha passat anar a una entrevista de feina i preguntar-nos si tenim

Entrevistes
Les científiques denuncien que els pregunten si volen tenir fills

Diferències
En els equips amb majoria femenina hi ha més cohesió i comunicació

plans de fills o si ens agradaria quedar-nos embarassades", denuncien. Méndez és clara: "Volem que quan vagis a demanar feina s'aposti pel currículum i no pel gènere". Víctor Abad es va afegir al grup l'any passat. No observa diferències entre treballar en un equip d'homes i un de dones, a excepció de la comunicació. "Les dones amb qui treballa es comuniquen molt més. Treballar en aquest grup em fa comunicar més. Comentem els avenços que fem dia a dia i amb més comunicació hi ha també més cohesió de grup i més compenetració. En equips d'homes, en canvi, es treballa més individualment", assegura.

Treballar en grup

En la recerca és clau treballar en grup, però sovint a la llum només surt el nom d'un investigador de l'equip: "Per cada nom que surt a la premsa hi ha un grup de persones treballant al darrere. En la ciència, sol no vas enlloc. Per això és vital la comunicació i la interacció contínua entre nosaltres", confirma Esther Pomares.

La precarietat laboral també és molt present en la investigació. Sheila Ruiz és la més jove de l'equip, no arriba als 30 anys i ja ha treballat en quatre laboratoris perquè els contractes són sempre de curta durada depenent dels diners del patrocinador de la investigació: "Es inestable. Avui ets aquí però si s'acaben els diners et faran fora, la investigació necessita continuïtat i molta estabilitat", diu. Recorden que la recerca és "una cursa de fons". Moltes hores i molts anys invertits en una investigació que "potser donarà fruits d'aquí cinc, deu o vint anys". —



"La ciència, la tècnica, el progrés només són dignes del nostre pensament i les nostres mans si ens humanitzen més"